

Magdalena Mikrut-Majeranek

Miasto tańca - transformacja przestrzeni postindustrialnej w centrum kultury na przykładzie Bytomia i Śląskiego Teatru Tańca i

Studia Etnologiczne i Antropologiczne 13, 98-107

2013

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Magdalena Mikrut-Majeranek

Uniwersytet Śląski w Katowicach
Instytut Nauk o Kulturze

Miasto tańca – transformacja przestrzeni postindustrialnej w centrum kultury na przykładzie Bytomia i Śląskiego Teatru Tańca

Abstract: A change concerning a paradigm of perceiving an industrial local space has taken place for the period of the last twenty years. The very phenomenon happens not only in Poland, but also all over Europe, the example of which might be such places as the Slovenian Stara Elektrarna, Estonian Kanuti Gildi SaaL centre, Warsaw Stara Papiernia centre, Wałbrzych “Julia” or Bytom “Rozbark” Coal Mines. The artistic movement developing there takes over postindustrial objects transforming them into cultural centres. Thanks to revitalization, the restoration of towns aiming at transforming the buildings that are no longer used into dynamically developing cultural institutions. The aim of the article is to bring the changes of former “Rozbark” Coal Mine and Silesian Dance Theatre in Bytom closer.

Key words: revitalization, postindustrial objects, cultural centre, dance theatre

*A theatre is the art of the human being in space*¹ – hasło to, będące myślą przewodnią niniejszego artykułu, metaforycznie odnosi się do idei teatru, teatru tańca oraz symbolizuje płynność granic rzeczywistości teatralnej. Przyjmując, iż teatr jest sztuką tworzoną przez ludzi w przestrzeni, można tym samym zakreślić granice działań performatywnych do nieskończonej ilości areału ziemi. Oznaczać to będzie, iż sztuka otacza nas na każdym kroku, przenika nasze życie.

¹ S. Dixon: *Digital performance. A history of New Media in Theatre, Dance, performance Art and Installation*. London 2007, s.14.

W dzisiejszych czasach sztuka lubi zaskakiwać. Artyści coraz chętniej porzucają ograniczający ich działania gorset teatralny i skłaniają się ku eksperymentom performatywnym, rezygnując z łatwych i przyjemnych spektakli na rzecz niejednorodnych i nowatorskich pokazów. Donald McDonough konstatuje, iż w latach sześćdziesiątych XX wieku zrodził się nurt proklamowany przez artystów kwestionujących celowość standardowych praktyk teatralnych. Twórcy ci porzucili tradycyjne teatry i zainicjowali etap występów realizowanych w „nieteatralnych”, plenerowych przestrzeniach².

Anektowanie budowli postindustrialnych przez instytucje kulturalne i przekształcanie ich w obiekty użyteczności publicznej służące celom artystycznym stanowi stałą praktykę funkcjonującą na terenie całej Europy. W niniejszym artykule omówione zostaną przykładowe obiekty oraz sposoby wykorzystania nieużywanych już fabryk, elektrowni czy elektrociepłowni. Popularną dziś tendencją staje się włączanie dawnych obiektów w życie miasta, czemu służą zabiegi techniczne, gospodarcze oraz społeczne. Prowadzi to do „odnowy miast”, a więc rewitalizacji. Termin „rewitalizacja”, pochodzący z języka łacińskiego, składający się z dwóch członów: *re* i *vita*, można tłumaczyć jako „przywrócenie do życia”. Rewitalizacja obejmuje zintegrowany zespół wieloletnich działań mających na celu transformację i wyprowadzenie ze stanu degradacji ważnych dla miasta obszarów, prowadzonych na istniejących przestrzeniach zurbanizowanych³. W efekcie prowadzi do społecznie akceptowanych, trwałych zmian zachodzących na tychże terenach⁴. Ustawa o programach rewitalizacji jednoznacznie precyzuje ich cel, którym jest doprowadzenie do rozwoju obszarów kryzysowych poprzez realizację zarządzanych przez sektor publiczny programów i projektów⁵. Instytut Gospodarki Przestrzennej i Komunalnej definiuje rewitalizację jako proces przystosowania stanu zagospodarowania miasta do zmiennych potrzeb społeczności miejskich oraz tworzących je jednostek.

W myśl św. Augustyna miasta nie składają się tylko z domów i ulic, ale z ludzi i ich nadziei. Rewitalizacja ośrodków miejskich przywraca nadzieję na zrównoważony rozwój i adaptowanie miast do potrzeb mieszkających w nich ludzi. Odnowa ośrodków miejskich ma na celu zapewnienie harmonijnego i wielostronnego ich rozwoju poprzez adaptacje starych zasobów do nowych potrzeb, poprawienie

² M. Mikrut: *Transformacje współczesnego tańca*. „Transformacje” 2011, nr 1–2, s. 282–308. Podają za: *Śląski Teatr 1992–2002*. Oprac. K. Furmaniuk, R. Kuśmierz, J. Łuminski. Bytom 2003, s. 17.

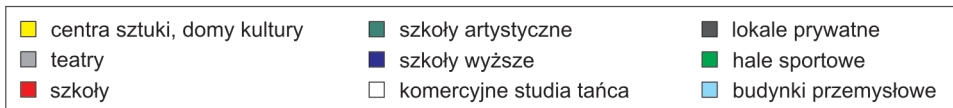
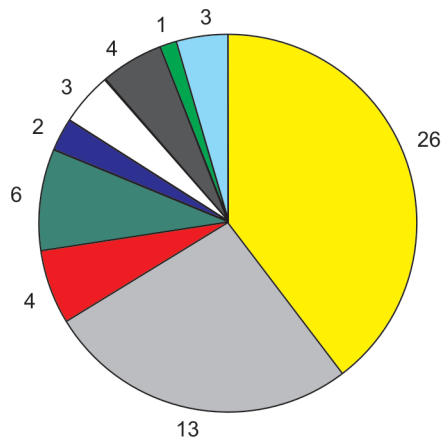
³ *Podręcznik rewitalizacji. Zasady, procedury i metody działania współczesnych procesów rewitalizacji*. Oprac. GTZ Gesellschaft für Technische Zusammenarbeit przy współpracy Institut für Wohnen und Umwelt Darmstadt. Warszawa 2003. http://historiasztuki.uni.wroc.pl/sklad/azk/podrecznik_rewitalizacji.pdf [data dostępu: 16.10.2012].

⁴ D. Milczyńska-Hajda: *Rewitalizacja polskich miast – potrzeby, prognozy i perspektywy*. <http://www.poznan.pl/mim/s8a/attachments.htm?co=show&instance=1017&parent> [data dostępu: 17.06.2013].

⁵ *Podręcznik rewitalizacji...*

warunków życia w mieście, ochronę oraz zachowanie zasobów, a także integrację form historycznych i współczesnych oraz wyrównanie standardów nowych i starych zasobów⁶.

Proces rewitalizacji polskich miast rozpoczął się w latach dziewięćdziesiątych XX wieku. Globalna Agenda 21 – stanowiąca dokument Konferencji Organizacji Narodów Zjednoczonych dla Spraw Środowiska i Rozwoju uchwalony w czerwcu 1992 roku w Rio de Janeiro podczas „Szczytu Ziemi” – jest programem działań podejmowanych na rzecz środowiska i rozwoju, mających doprowadzić do zrównoważenia rozwoju gospodarczego oraz społecznego, biorąc pod uwagę poszanowanie środowiska. Jednym z kluczowych czynników inicjujących realizowane zadania mają być władze lokalne, postępujące wedle zasady: „Myśl globalnie, działaj lokalnie”⁷. Dla rozwoju idei rewitalizacji istotnym dokumentem jest „Polityka Ekologiczna Państwa” z 1991 roku. Zasady ekologii leżące u podstawy postępu i rozwoju na niwie społeczno-gospodarczej potwierdzono w Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej (w art. 5.), zatwierdzonej przez Zgromadzenie Narodowe w 1997 roku.

Wykres 1. Budynki / instytucje, w których znajduje się sala prób

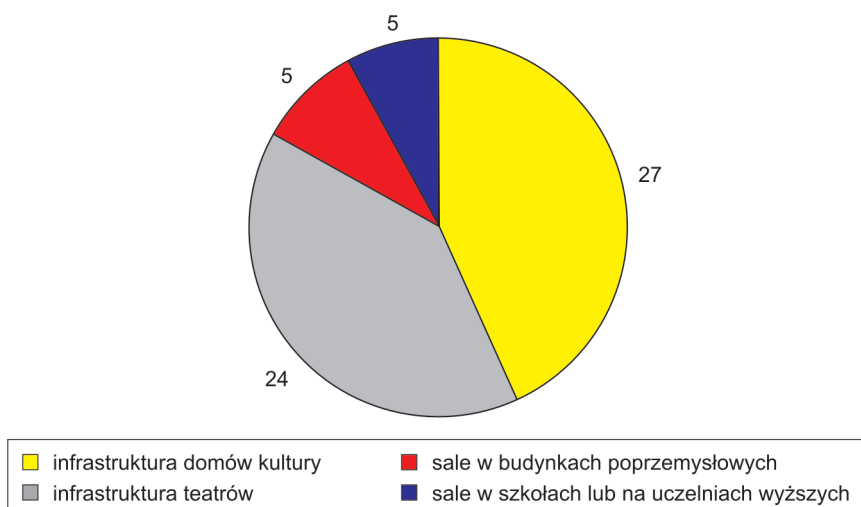
Źródło: Na podstawie *Raportu o stanie dostępności infrastruktury tańca w Polsce 2011*⁸

⁶ T. Sumień, J. Furman-Michałowska, K. Ufnalewska, W. Wąs: *Odnowa miast europejskich*. Warszawa 1989; por. też: K. Skalisk: *Problemy rewitalizacji*. W: E. Arvay-Podhalańska [et al.]: *Gospodarka przestrzenna gmin: poradnik*. Kraków 1998, T. 3, s. 135–136.

⁷ *Podręcznik rewitalizacji...*, s. 14.

⁸ *Raport o stanie dostępności infrastruktury tańca w Polsce 2011*. Oprac. E. Bender, M. Nowak, A. Wójcik, I. Wyżga. Instytut Muzyki i Tańca 2011, s. 13.

Ważną kwestią, która wpłynęła na transformację przestrzeni postindustrialnych, jest brak odpowiedniej infrastruktury dla działalności artystycznej. W ciągu ostatnich lat powstało wiele nowych zespołów teatralnych i tanecznych. Wszystkich choreografów łączy wspólny problem – brak przestrzeni dla działań twórczych. Coraz częściej skłaniają się ku konieczności zaadaptowania obecnie nieeksploatowanych przestrzeni postindustrialnych. Ośrodki artystyczne powstające w przemysłowych budynkach noszą miano scen alternatywnych. Ich tworzenie jest coraz bardziej popularną praktyką nie tylko w Polsce. Dobrym uzupełnieniem niniejszych rozważań będą wyniki ankiety przeprowadzonej w środowisku polskich tancerzy, choreografów, a także instytucji zajmujących się tańcem współczesnym (zob. wykres 1).

Wykres 2. Budynki / instytucje, w których mieści się sala występów

Źródło: Na podstawie *Raportu o stanie dostępności infrastruktury tańca w Polsce 2011*⁹

Adaptacja nowych przestrzeni, reorganizacja infrastruktury miejskiej

Cezura początkowa trendu rewitalizacyjnego przypada na lata dziewięćdziesiąte ubiegłego wieku. Jednym z państw realizujących program transformacji obiektów postindustrialnych jest Słowenia, na której terenie, w Lublanie, od 1998 roku działa Bunkier Productions. W roku 2004 stała się siedzibą instytucji

⁹ Tamże, s. 15.

stały się zabudowania dawnej elektrowni. Miejsce siedziby stanowi genezę nazwy Stara Elektryczna¹⁰. Różni artyści zaczęli prezentować swoją twórczość w zabytkowym gmachu już w latach osiemdziesiątych i dziewięćdziesiątych XX wieku. Warto podkreślić, że obecnie Stara Elektryczna nadal produkuje jedną trzecią elektryczności zasilającej miasto i zarazem jest miejscem spotkań różnych artystów, prezentujących swą sztukę szerokiemu gronu odbiorców. To rewelacyjne połączenie fuzji energii elektrycznej i artystycznej. Stanowi jeden z najlepszych przykładów transformacji atrakcyjnych budynków industrialnych w centra kultury¹¹. W Polsce równorzędnym obiektem mogłaby być bytomska Elektrociepłownia Szombierki¹², jednakże zarząd firmy Fortum wycofał się z inwestycji, co uniemożliwiło stworzenie nowoczesnego obiektu użyteczności publicznej. Podobne inicjatywy podejmowane są również w Estonii, gdzie od 2002 roku działa ośrodek Kanuti Gildi SaaL¹³, będący pierwszą estońską instytucją poświęconą wyłącznie tańcowi współczesnemu i sztukom pokrewnym. Polityka ośrodka nakazuje prowadzenie zarówno działań lokalnych, jak i globalnych¹⁴. Stworzono platformę tańca skierowaną do młodych, debiutujących twórców¹⁵.

Kolejnym obiektem jest Centrum Stara Papiernia w Konstancinie-Jeziornie. Obiekt ten został wzniesiony w roku 1838 jako budynek produkcyjny papierni w zespole dawnego tzw. Zakładu Górnego. W zabytkowym obiekcie Starej Papierni¹⁶ dzięki staraniom podjętym przez Jana Wejcherta 23 listopada 2002 roku stworzono Centrum Handlowe Stara Papiernia. Mieści się tu około 50 sklepów, natomiast w piątki odbywają się tradycyjne giełdy antyków i staroci¹⁷.

W trend ożywiania obiektów przemysłowych wpisuje się także rewitalizacja byłej Kopalni Węgla Kamiennego „Julia”, znajdującej się w Wałbrzychu, i adaptacja jej obiektów na cele kulturalne. Genezy istnienia kopalni „Julia” można doszukać się już w XVI wieku. Stworzono ją w wyniku skonsolidowania piętnastu mniej-

¹⁰ Raport opracowany na zlecenie Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego jako jeden z *Raportów o stanie kultury*, s. 85–86. <http://www.kongreskultury.pl/title,pid,632.html> [data dostępu: 2.10.2012]. Więcej informacji znajduje się na stronie instytucji dostępnej online: <http://www.bunker.si/eng/> [data dostępu: 2.10.2012].

¹¹ <http://www.bunker.si/eng/the-old-power-station> [data dostępu: 17.06.2013].

¹² Zob. M. Mikrut: *Transformacje współczesnego tańca*. „Transformacje” 2011, nr 1–2, s. 282–308. Podają za: M. Wroński, M. Nowak: *Czy to koniec kultury i sportu w Elektrociepłowni Szombierki? NOWE FAKTY*. „Dziennik Zachodni”, 9.04.2011. <http://bytom.naszemiasto.pl/artukul/856316,tylko-u-nas-czy-to-koniec-kultury-i-sportu-w,id,t.html#e9ad960d50572532,1,3,4> [data dostępu: 8.11.2011].

¹³ <http://www.saal.ee/> [data dostępu: 8.11.2011].

¹⁴ <http://www.kulturkontaktord.org/lang-en/forms-of-funding/artist-residencies/estonia/941-kanuti-gildi-saal> [data dostępu: 17.06.2013].

¹⁵ J. Szymajda, J. Grabowska: *Raport o tańcu współczesnym w Polsce w latach 1989–2009*. Kraków–Łódź 2009, s. 87.

¹⁶ Z dniem 9 sierpnia 1958 roku został wpisany do rejestru zabytków.

¹⁷ <http://www.starapapiernia.pl/historia> [data dostępu: 5.10.2012].

szych kopalń eksploatujących węgiel na obszarze gminy Biały Kamień. Przemianowanie na kopalnię „Julia” nastąpiło w 1945 roku, kiedy zakład przejęła polska administracja¹⁸. Po 1991 roku z przyczyn ekonomicznych, z uwagi na nierentowność rozpoczęto proces sukcesywnego wstrzymywania wydobywania węgla. Dnia 20 września 1996 roku kopalnia zakończyła wydobywanie węgla. Zabytkowy kompleks architektoniczno-przemysłowy byłej kopalni zaadaptowano na potrzeby kulturalno-edukacyjne. Już 11 marca 1993 roku rozpoczęło swą działalność Muzeum Przemysłu i Techniki, będące Oddziałem Muzeum Okręgowego w Wałbrzychu. W 2008 roku dokonano podziału Muzeum w Wałbrzychu, wyłączając z jego struktury organizacyjnej Oddział Muzeum Przemysłu i Techniki i Oddział Archeologii. Natomiast 1 stycznia 2009 roku utworzono nową instytucję kultury, która zyskała miano Parku Wielokulturowego – Stara Kopalnia w Wałbrzychu¹⁹. Na jego terenie mają znaleźć się: Muzeum Przemysłu i Techniki, Europejskie Centrum Ceramiki Unikatowej, galeria sztuki współczesnej, siedziba Zespołu Pieśni i Tańca „Wałbrzych”, biura organizacji pozarządowych oraz miejskich instytucji kultury, a także restauracja „Montownia”²⁰.

Postindustrialny Bytom – centrum kultury współczesnej

Według raportu o stanie dostępności infrastruktury tańca w Polsce Śląski Teatr Tańca posiada na wyłączność salę prób, jednakże korzysta ze sceny Bytomskiego Centrum Kultury²¹, którą tancerze użytkują przez dziesięć dni w miesiącu²². Alternatywna scena znajduje się w Elektrociepłowni Szombierki, wybudowanej w 1920 roku. Jest to postindustrialna przestrzeń maszynowni²³. W roku 2009, w którym powstawał raport, artyści korzystający ze sceny alternatywnej zgłaszali, iż mogą korzystać z obiektu po uzgodnieniu z zarządcą, którym jest Zakład Energetyki Ciepłej w Bytomiu²⁴. W 2011 roku fiński koncern ciepłowniczy Fortum wydał zakaz organizacji imprez kulturalnych w elektrociepłowni, tłumacząc to względami bezpieczeństwa, ponieważ zakład ten – zgodnie

¹⁸ <http://www.starakopalnia.pl/pl/historia> [data dostępu: 5.10.2012].

¹⁹ Tamże.

²⁰ *Kopalnia kultury w Wałbrzychu*. <http://www.polskatimes.pl/artykul/660637,kopalnia-kultury-w-walbrzychu,id,t.html> [data dostępu: 3.10.2012].

²¹ Jej wymiary wynoszą 13,5 m × 15 m. Mieści się ona przy ul. Żeromskiego 27 w Bytomiu. Obecnie miejsce, w którym zlokalizowany jest budynek, otrzymało nowy adres: pl. Karin Stanek 1.

²² *Raport o stanie dostępności infrastruktury tańca...*, s. 13.

²³ Elektrociepłownia Szombierki położona jest przy ul. Kosynierów 30. Obiekt posiada wymiary 60 m × 25 m, przy czym wysokość dochodzi do 18 m.

²⁴ Tamże, s. 9.

z zapewnieniami rzeźnika prasowego – nadal produkuje ciepło, a także stanowi rezerwowo-szczytowe źródło systemu ciepłowniczego Bytomia²⁵.

W roku 2011 spektakle realizowane w ramach 18. Międzynarodowej Konferencji Tańca Współczesnego i Sztuki Tanecznej odbywającej się w Śląskim Teatrze Tańca w Bytomiu zamiast w elektrociepłowni prezentowano w byłej Kopalni Węgla Kamiennego „Rozbark”. Dzięki staraniom Śląskiego Teatru Tańca oraz Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego dawna kopalnia przekształcona zostanie w nowoczesne Centrum Choreograficzne. Jednym z założeń Centrum ma być prezentowanie spektakli tanecznych realizowanych przez zespoły, grupy pochodzące także spoza Śląska, gdyż ośrodek ten ma wypełnić pewną istniejącą w Polsce lukę i przełamać prawidłowość prezentowania spektakli wyprodukowanych przez dany ośrodek teatralny wyłącznie na deskach tejże instytucji. Wiąże się to głównie z deficytem finansowym oraz lokalowym, który dominuje w teatrach tańca. Nowum w funkcjonowaniu Centrum Choreograficznego jest zróżnicowanie źródeł finansowania. Część kosztów związanych z utrzymaniem budynku oraz dodatkowych etatów ma pokrywać gmina, jednakże na działalność artystyczną oraz programową środki zostaną pozyskane z funduszu, którym dysponuje Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego²⁶. W ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Śląskiego na lata 2007–2013 ujęto inwestycję adaptacji oraz zmiany sposobu użytkowania dwóch obiektów po zamkniętej w 1994 roku Kopalni Węgla Kamiennego „Rozbark” w Bytomiu. Program obejmuje obecnie zarówno zabytkowy budynek cechowni (wzniesiony w stylu historyzującym z elementami neobarokowymi w 1911 roku)²⁷, jak i budynek administracyjny wraz z zagospodarowaniem przyległego terenu. Całkowity koszt inwestycji wyniesie ponad 17 mln zł²⁸. Z dotacji unijnych pochodzi 60% tej sumy.

Postindustrialny, zabytkowy gmach cechowni KWK „Rozbark” zostanie przemieniony w centrum kultury, a ściślej – w nowoczesne bytomskie Centrum Tańca, pełniące rolę nowej siedziby Śląskiego Teatru Tańca, Ogólnokształcącej Szkoły Baletowej i Wydziału Teatru Tańca²⁹. Na terenie miasta działają ważne i prężnie się rozwijające ośrodki artystyczne, takie jak Śląski Teatr Tańca, szkoła baletowa, szkoła muzyczna oraz Wydział Teatru Tańca, będący zamiejscową filią krakowskiej Państwowej Wyższej Szkoły Teatralnej, którego działalność zainaugurowano

²⁵ <http://bytom.naszemiasto.pl/artypokul/856316,tylko-u-nas-czy-to-koniec-kultury-i-sportu-w,id,t.html#e9ad960d50572532,1,3,4> [data dostępu: 8.11.2011].

²⁶ *Raport o stanie tańca w województwie śląskim 2011*. Oprac. W. Mrozek. Instytut Muzyki i Tańca 2011, s. 10. http://www.kongrestenca.pl/uploads/files/11_rozp [data dostępu: 17.06.2013].

²⁷ *Zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej*. Uchwała nr XXVIII/418/12 Rady Miejskiej w Bytomiu, s. 7.

²⁸ <http://rpo.slaskie.pl/mapa/?tytul=Rewitalizacja+teren%F3w+po+by+%B3ej+KWK+Rozbark++Etap+I+budynk+cechowni+i+administracyjny> [data dostępu: 3.10.2012].

²⁹ M. Nowacka-Goik: *Drugie życie kopalni Rozbark. Centrum Tańca już powstaje*. „Dziennik Zachodni”, 31.03.2012.

w roku akademickim 2007/2008. Wydział ten jest unikatem na skalę ogólnopolską i europejską, ponieważ kształci na studiach stacjonarnych jednolitych magisterskich tancerza, aktora teatru tańca. Najbliższa tego typu placówka znajduje się w Izraelu. Dotychczasowa siedziba ŚTT mieści się w gmachu Bytomskiego Centrum Kultury, natomiast budowa nowoczesnego centrum choreograficznego stanowi odpowiedź na potrzeby lokalowe i ambicje instytucji, domagającej się posiadania własnej siedziby i autonomii administracyjnej³⁰. Obecnie znajduje się w fazie metamorfozy, która drastycznie zmieni nie tylko funkcje, lecz i oblicze ŚTT.

W wywiadzie udzielonym dla „Dziennika Zachodniego” kierownik robót budowlanych, Michał Pogoda, informuje, iż na terenie dawnej cechowni powstaną: profesjonalna scena teatralna, sala do ćwiczeń, sala widowiskowa oraz magazyny. Natomiast w budynku administracyjnym stworzone zostaną sale ćwiczeń oraz pokoje noclegowe³¹, a także bursa z 20 pokojami przeznaczonymi dla adeptów sztuki tanecznej³². W gmachu dawnej cechowni mają się mieścić: duża sala widowiskowo-taneczna, a także mniejsze sale do ćwiczeń, wyposażone w profesjonalne zaplecze socjalne. Nie zabraknie tu także reprezentacyjnego foyer z szatniami. Warto podkreślić fakt, iż obiekt znajduje się pod opieką konserwatorską, w związku z czym trwają prace nad przywróceniem budynkowi pierwotnego wyglądu³³.

Zabiegi rewitalizacyjne przebiegające na terenie byłej KWK „Rozbark”, która posiadała szyb, budynek maszyn wyciągowych oraz cechownię, kuźnię, kotłownię, laboratorium, a także remizę strażacką, polegają nie tylko na restauracji industrialnego obiektu. Łączą się również z pewnymi negatywnymi czynnikami, przejawiającymi się m.in. poprzez konieczność rozebrania kopalnianej kuźni, wyburzenia kotłowni oraz skrócenia, przechylonego, 76-metrowego komina. Przedsięwzięcia te związane są ze złym stanem obiektów oraz nieopłacalnością remontów niezbędnych do ich utrzymania³⁴. Wszystkie obiekty legitymują się bogatą historią. Budynek kotłowni zbudowany został w 1915 roku³⁵. Do rejestru zabytków wpisano go 8 października 2007 roku. Innym interesującym obiektem jest wzniesiony w 1907 roku budynek maszynowni szybu „Bończyk”, przekształcony później w warsztaty szkolne. Zbudowany został w stylu historyzującym z elementami neogotyckimi³⁶. Cenny zabytek stanowi także powstały w 1886

³⁰ *Bytom inwestuje w kulturę*. <http://rpo-promocja.slaskie.pl/strona.php?art1=1338965652> [data dostępu: 3.10.2012].

³¹ Tamże.

³² J. Madeja: *W Bytomiu odnawiają starą kopalnię. Będzie tu centrum tańca*. „Gazeta Wyborcza. Dodatek Katowice”, 16.08.2012. http://katowice.gazeta.pl/katowice/1,73757,12318361,W_Bytomiu_odnawiaja_stara_kopalnie__Będzie_tu_centrum.html [data dostępu: 4.X.2012].

³³ Zapewnia o tym Wiesława Bucholc, naczelnik Wydziału Realizacji Inwestycji i Remontów Urzędu Miejskiego w Bytomiu.

³⁴ Tamże.

³⁵ *Zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej...*, s. 7.

³⁶ Tamże.

roku mur oporowy, którego wysokość w najwyższym miejscu dochodzi do 5 m. Posiada on murowaną konstrukcję wzniesioną z cegły, jest otynkowany i ozdobiony zdobną, kutą balustradą³⁷.

Ważnym dokumentem, będącym źródłem do analizy przemiany postindustrialnego obiektu w centrum kultury, jest uchwała Rady Miejskiej w Bytomiu w sprawie przyjęcia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego terenu dawnej KWK „Rozbark” z dnia 25 kwietnia 2012 roku³⁸. Wśród postanowień Rady Miejskiej znalazł się m.in. nakaz wkomponowania w otaczający krajobraz urządzeń i budowli należących do inwestycji z zakresu telekomunikacji³⁹. Zadbano o wygląd nowych, odbudowywanych, przebudowywanych i remontowanych obiektów. Ustawowo ujednolicono stosowane materiały oraz kolorystykę. Zgodnie z postanowieniami Rady elewacje budynków powinny być pokryte tynkami, cegłą licową bądź ceramicznymi materiałami licowymi. Natomiast kolorystyka obiektu musi być zbliżona nasyceniem i odcieniem do kolorystyki otaczającej zabudowy, aby nie wywoływać wrażenia kontrastu oraz dysharmonii z otaczającym krajobrazem. Co więcej, zakazano eksponowania reklam wolnostojących, a także umieszczania reklam na budynkach wpisanych do rejestru zabytków oraz w strefach ich ochrony. Obostrzenia te nie dotyczą jednak reklam związanych z krótkoterminowymi wydarzeniami bądź akcjami artystycznymi organizowanymi w obiekcie. Zakazano zmiany kolorystyki i detalu elewacji budynków. Zabroniono stosowania dociepleń zewnętrznych budynków, zmiany proporcji otworów okiennych, drzwiowych, gzymsów, nadproży, dekoracji, które zaburzyłyby wygląd bądź stanowiłyby próbę ingerencji w charakter istniejących elewacji. Kategorycznie zakazano usuwania historycznych detali architektonicznych oraz historycznych elementów budynku, takich jak: lukarny, naczółki, rzeźbienia połączeń dachu. Dopuszczono natomiast dokonywanie przebudowy, rozbudowy, nadbudowy i remontu przy utrzymaniu stylu budynku oraz skali, wysokości i spadków dachu w części dobudowywanej, a także wyburzenia obiektów znajdujących się w katastrofalnym stanie technicznym. W zakresie ochrony zieleni zabroniono wycinki drzew bez ważnych przesłanek przyrodniczych. W ustawie umieszczono także punkt dotyczący dopuszczenia rewaloryzacji kompozycji zieleni przez stosowanie gatunków zgodnych z trendami panującymi w czasie powstania założenia lub jego generalnej przebudowy⁴⁰. Plan przewiduje lokalizację dla nowej zabudowy co najmniej jednego miejsca parkingowego na każde rozpoczęte 50 m² powierzchni użytkowej podstawowej, z wyłączeniem powierzchni pomocniczych, technicznych i gospodarczych. Zabroniono budowy pojedynczych garaży wolnostojących na terenie obiektu. Co ciekawe, w obszarze objętym planem nie występują

³⁷ Tamże.

³⁸ Uchwała nr XXVIII/418/12 Rady Miejskiej w Bytomiu, opublikowana w „Dzienniku Urzędowym Województwa Śląskiego” w dniu 6.06.2012 roku, z adnotacją o zajmowaniu pozycji 2301.

³⁹ *Zasady ochrony i kształtowania ładu przestrzennego*. Uchwała nr XXVIII/418/12 Rady Miejskiej w Bytomiu, s. 5.

⁴⁰ Tamże.

obszary udokumentowanych złóż oraz tereny górnicze, zlokalizowano natomiast nieczynne szyby dawnej eksploatacji węgla kamiennego⁴¹.

Gmina Bytom – zgodnie z postanowieniami Rady Miejskiej – sfinansuje inwestycje związane z utrzymaniem, modernizacją oraz budową m.in.: dróg gminnych, obiektów, sieci i urządzeń gospodarki ściekowej, obiektów, sieci i urządzeń gospodarki wodnej, oświetlenia ulic, terenów zieleni. Źródłem finansowania wymienionych inwestycji jest budżet gminy. Pozyskiwane są również środki zewnętrzne z dotacji: unijnych, samorządu województwa, dotacji i pożyczek z funduszy celowych, a także kredytów i pożyczek bankowych. Prognozowany okres realizacji inwestycji przyjmuje się na lata 2012–2021, sukcesywnie, w miarę pozyskiwania środków finansowych oraz zgodnie z aktualnymi potrzebami mieszkańców, określanymi w budżetach rocznych⁴².

Bytom stanowi dobrą egzemplifikację trendu panującego w całej Europie – instytucje służące celom kulturalnym mieszczące się w postindustrialnych obiektach stają się pomostem pomiędzy przeszłością a terażniejszością. Pozwalają na to, by echo przeszłej świetności danych miejsc, tradycja oraz zwyczaje nie zaginęły w nieustannie spieszącym się społeczeństwie jutra. Zostają świadectwem historii. Tylko w takiej formie mają okazję przetrwać i służyć za pomnik wspomnień dla przyszłych pokoleń. W przypadku byłej kopalni „Rozbark” kultywowana jest tradycja górniczo-hutnicza regionu. Nadano jej nowy wymiar i sens – to swego rodzaju „życie po życiu” obiektów architektonicznych.

Wymienione obiekty były niegdyś nierozłącznie związane z industrialną tkanką miasta. Znajdowały się na jego peryferiach. Przebywali w nich jedynie wyspecjalizowali pracownicy, wykonujący na ich terenie pracę zarobkową. Dziś można zaobserwować jakościową zmianę, ponieważ peryferia zostały podniesione do rangi centrum. Z marginaliów życia społecznego obiekty te przeniesiono do centrum uwagi aktywnych uczestników kultury współczesnej. Zachodząca w Bytomiu transformacja przestrzeni teatralnej stanowi egzemplifikację procesu przemian dokonujących się w całym świecie – najczęściej adaptowane do celów teatralnych bywają właśnie wnętrza postindustrialne, budynki dawnych hut, fabryk. Następuje zmiana paradygmatu przestrzeni miejskiej redefiniowanej przez sztukę współczesną.

⁴¹ *Granice i sposoby zagospodarowania terenów lub obiektów podlegających ochronie, ustalonych na podstawie odrębnych przepisów.* Uchwała nr XXVIII/418/12 Rady Miejskiej w Bytomiu.

⁴² Załącznik nr 3 do Uchwały nr XXVIII/418/12 Rady Miejskiej w Bytomiu.